

OPGLABBEEK

Industrieweg Noord 1162

Verslag van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek en het
Proefsleuvenonderzoek
PROGRAMMA VAN MAATREGELEN
2018E106



Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek



Rik van de Konijnenburg
Grauwe Torenwal 6/00/1
B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018
e-mail: rik@konijnenburg.com

Haast-rapport 2018-43/ wettelijk depot: D/2018/12654/43

Verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., WIJNEN, J., JANSSEN, J., (2018), Opglabbeek Industrieweg Noord 1162, verslag van het landschappelijk bodemonderzoek en het proefsleuvenonderzoek, Haast-rapport 2018-43, D/2018/12654/43

Projectcode:	2018E106
Naam erkende archeoloog:	Rik van de Konijnenburg
Erkenningsnummer:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatiegegevens:	zie gegevens archeologienota: https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/3445
Lambertcoördinaten onderzoeksgebied:	zie gegevens archeologienota: https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/3445
Kadastergegevens:	zie gegevens archeologienota: https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/3445
Topografische kaart:	zie gegevens archeologienota: https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/3445
Alle betrokken actoren:	Rik van de Konijnenburg (erkend archeoloog), Joan Janssen (archeoloog), Jeroen Wijnen, bodemkundige
Betrokken personen buiten het project:	/
Contact:	Rik.vandekonijnenburg@telenet.be , 0496 209 018

© 2018 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

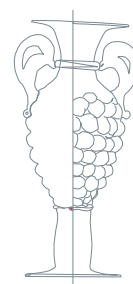
Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2018/12654/43

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

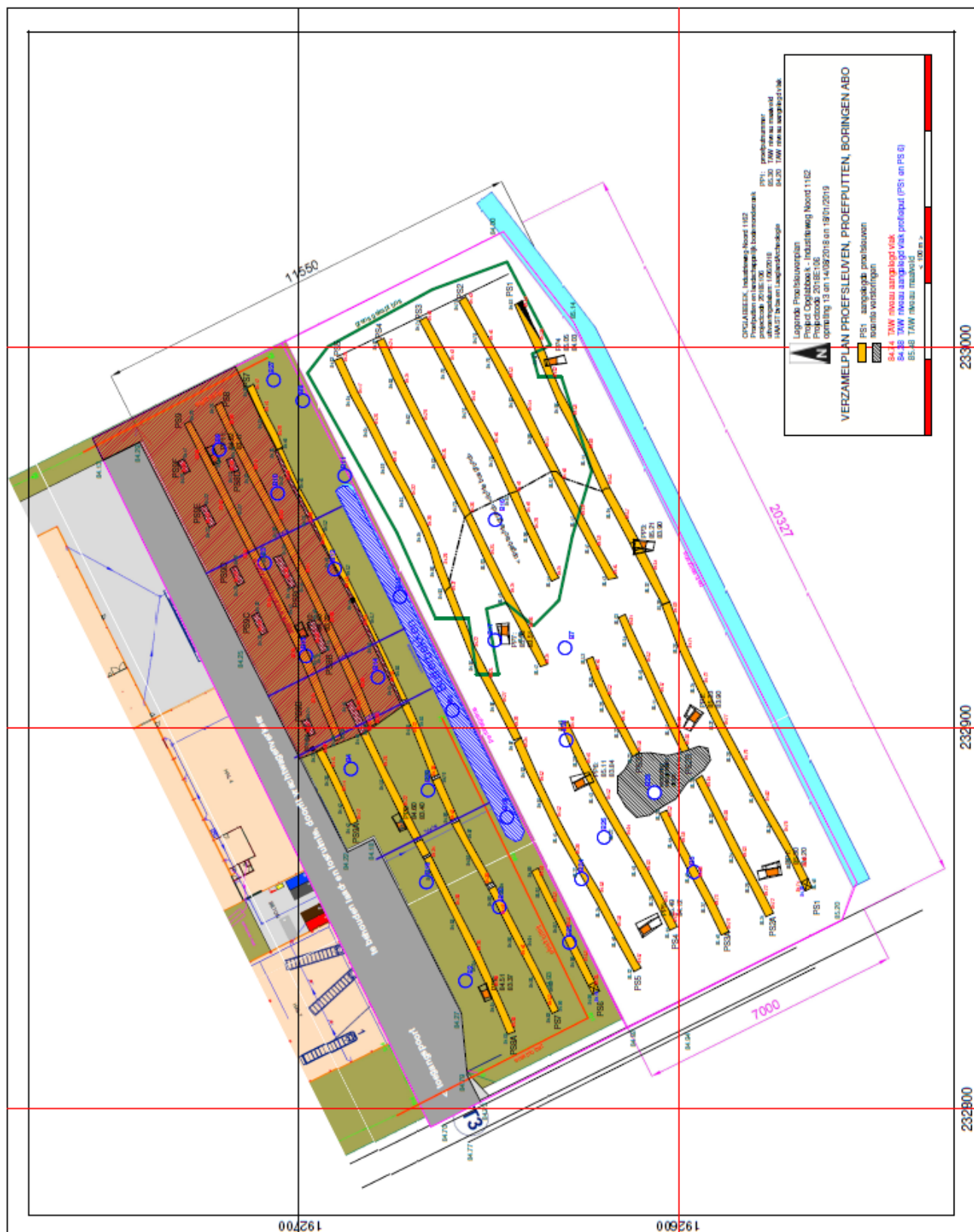
COVERFOTO: proefsleuf 2, detail tijdens het graafwerk



INHOUD

1. Beschrijvend gedeelte	p.5
2. Bouwprogramma	p.7
3. Resultaten voorafgaand archeologisch onderzoek	p.9
4. Assessment van het terrein	p.11
5. Gemotiveerd advies	p.14
6. Figurenlijst	p.14

Allesporenplan projectcode 2018E106 – verzamelplan proefsleuvenonderzoek, landschappelijk bodem- en proefputtenonderzoek, boringen ABO



1. Beschrijvend gedeelte

Administratieve gegevens

Projectcode	2018E106
Actoren	Rik van de Konijnenburg OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
	BEWEL vzw, Vital Schroeders, Ginderoverstraat 143, 3590 Diepenbeek, - KBOnr 0407229358 (contact 2: Kris Blykers Kris@a-tract.be architect)
Locatie	
Provincie – Gemeente	Limburg - Opglabbeek
Deelgemeente	Opglabbeek
Site	Industrieweg Noord 1162
Kadastrale gegevens	Opglabbeek, afdeling 2 Sectie B percelen 905s5 (partim) en 905f5
Oppervlakte onderzoeksgebied	25.380 m ²
Bounding Box	Zie fig. 2
Kadastraal uittreksel	Zie fig. 3
Begindatum onderzoek	1/06/2018 (landschappelijk proefputtenonderzoek), 13 en 14/08/2018 en 18/01/2019 (proefsleuvenonderzoek)
Einddatum onderzoek	Veldwerk: 18/01/2019 – verslag 22/01/2019
Relevante termen thesauri OE	Bureauonderzoek/landschappelijk bodemonderzoek/ proefputten- en proefsleuvenonderzoek

Bounding Box:

Nr	X	Y
1	232975.071	192756.605
2	232795.789	192666.964
3	232850.658	192556.400
4	233030.395	192646.300



Fig. 1: Bounding Box

Kadastrale gegevens: Het projectgebied ligt op het industrieterrein van Opglabbeek aan de Industrieweg Noord 1162. Het projectgebied omvat 2 kadastrale percelen: Opglabbeek, afdeling 2 Sectie B percelen 905s5 (partim) en 905f5. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 25.380 m², opgedeeld perceel 905f5 14.087 m² en perceel 905s5 11.293 m².



Fig. 2: Kadastraal uittreksel 04/05/2017

2. Bouwprogramma

Het bouwprogramma omvat:

- De bouw van een industrieel gebouw omfattende magazijnen, kantoren, bedrijfshal met een totale oppervlakte van 16.111 m²
- Nieuwe verharding; aanleg van in- en uitrit voor vrachtwagens en aanleg van laad- en loskades, oppervlakte 9.269 m²
- De volledige oppervlakte van het projectgebied, 25.380 m², zal worden ingenomen

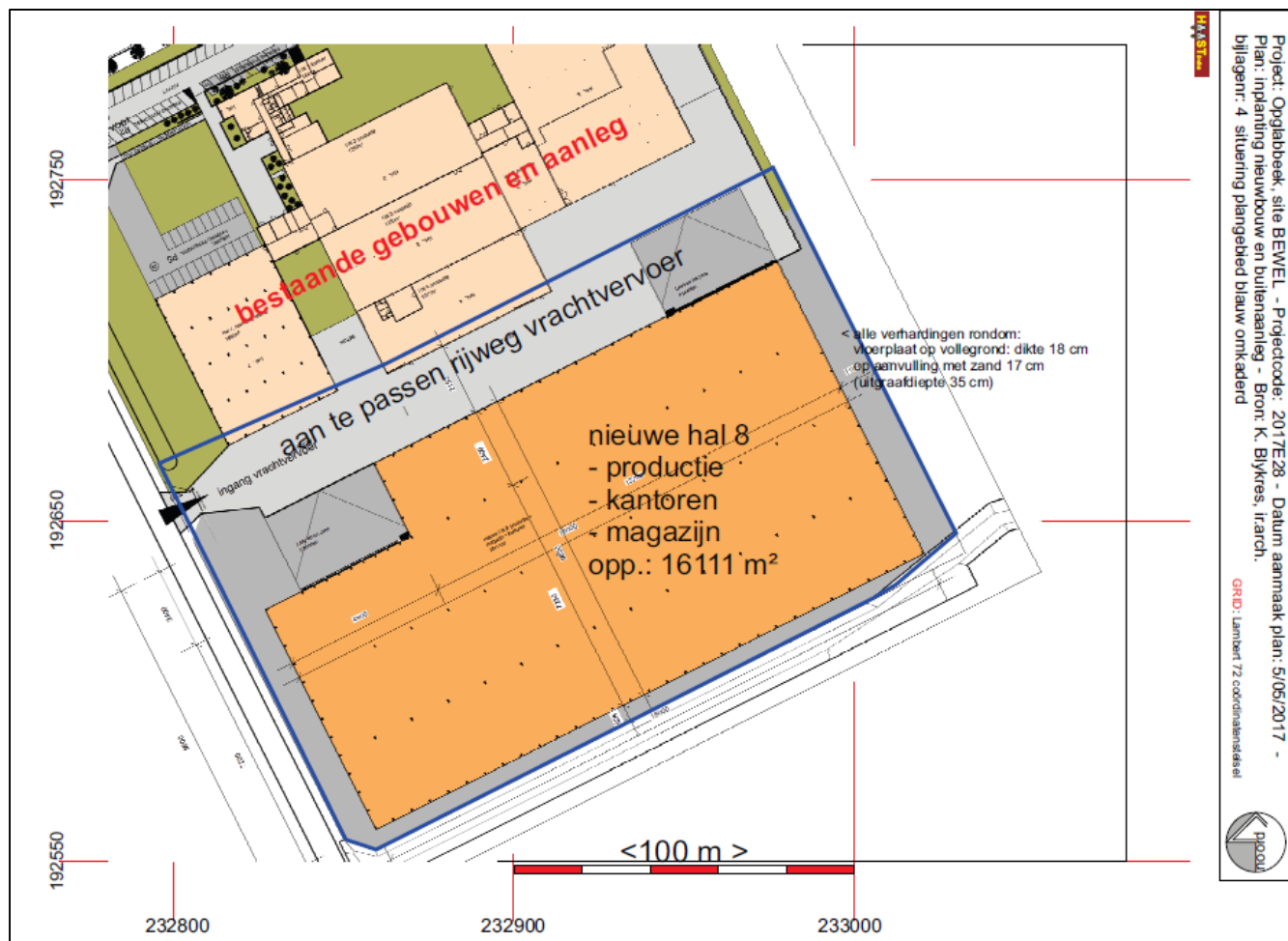


Fig. 3: inplantingsplan nieuwbouw

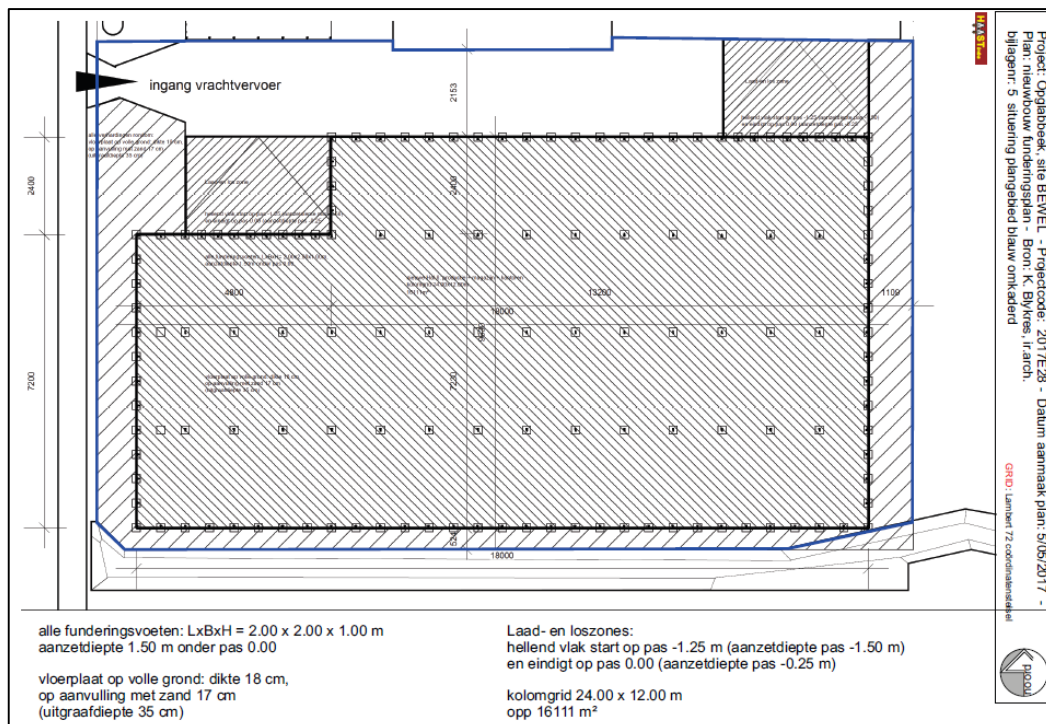


Fig 4: funderingsplan bedrijfshal

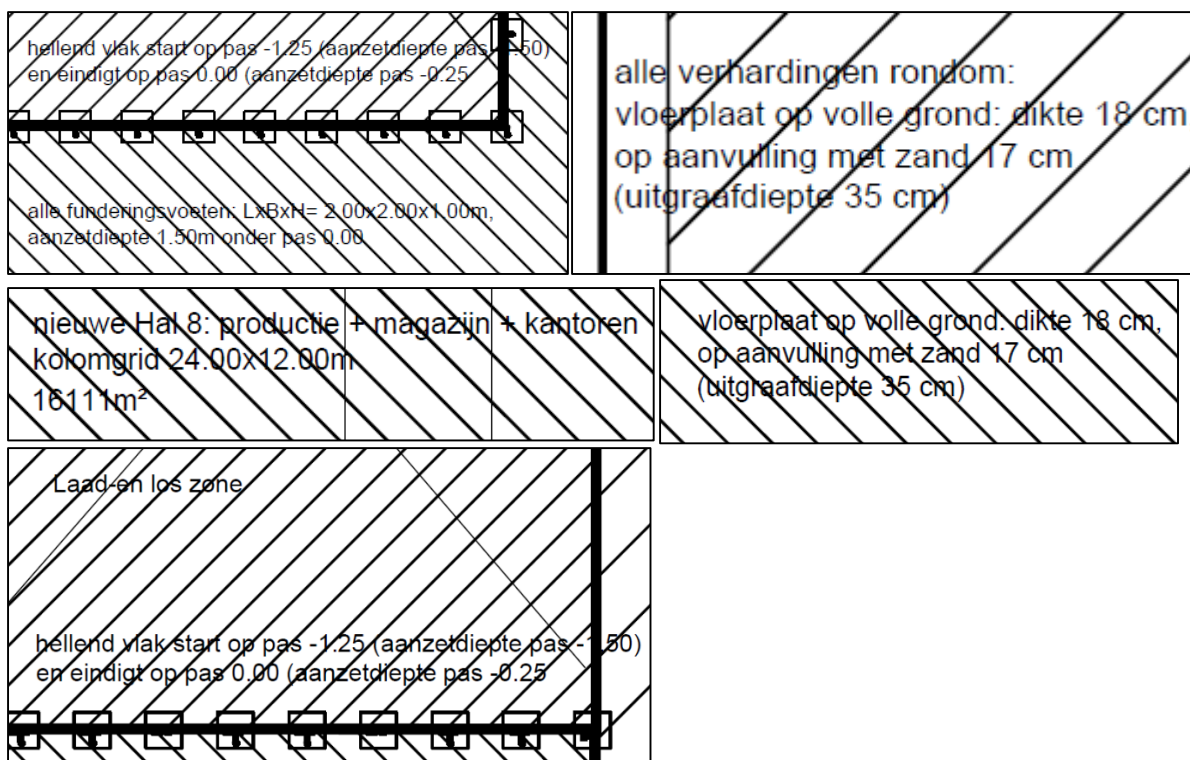


Fig 5: details uit het funderingsplan

Funderingen:

- De te bouwen hal wordt gefundeerd op betonnen funderingsvoeten verdeeld in een kolomgrid van 24.00 x 12.00 m (136 funderingsvoeten worden voorzien). Alle funderingsvoeten zijn LxBxH = 2.00 x 2.00 x 1.00 m groot en de aanzetdiepte ligt op -1.50 m onder het pas 0.00 (maaiveld niveau van de verharding aan de zuidzijde van de bestaande hal = +84,40 m TAW)
- De vloerplaat van de hal wordt aangezet op volle grond en heeft een dikte van 18 cm op een aanvulling van 17 cm zand; de uit te graven diepte bedraagt 35 cm.
- De laad en loszones, er zijn er twee voorzien aan de noordzijde van de nieuw te bouwen hal, hebben een oppervlakte van 24 x 36 m (864 m²) en hebben een hellend vlak van pas 0.00 naar -1.25 m onder pas (aanzetdiepte van de verharding ligt op -1.50 m onder pas).
- Alle verhardingen rondom de hal worden aangelegd zoals de vloerplaat van de hal (vormen er een soort uitvloeisel van): aangezet op volle grond en heeft een dikte van 18 cm op een aanvulling van 17 cm zand; de uit te graven diepte bedraagt 35 cm.

Het architectenbureau kon nog geen doorsnedes van de nieuw te bouwen hal en de buitenaanleg aanreiken.

3. Resultaten voorafgaand archeologisch onderzoek

Afweging noodzaak verder onderzoek zoals geformuleerd in archeologienota ID 3445:

Op basis van de historische (en moderne) kaarten kan – met uitzondering van de bouw en ontruiming van vliegveld Y-32 – het terrein onbebouwd was en deel uitmaakte van de Grote Heide. Op behoorlijk grote afstand van het projectgebied bevonden zich waterrijke zones met ten zuidoosten van het plangebied de vallei van de Bosbeek en ten noord en westen een uitgestrekt vennengebied. Het valt op dat de vondstenconcentraties van lithisch materiaal – steentijd artefacten – zich vooral in de buurt van het vennengebied concentreren terwijl meer oostwaarts de resultaten van de uitgebreide veldprospecties meestal enkel postmiddeleeuws aardewerk opleverden.

Op afbeelding 25 hebben we de steentijdconcentraties in rood genummerd, blauw zijn vindplaatsen met minder dan 5 artefacten. Hierbij dient de opmerking gemaakt dat op CAI-locatie 50242 4 artefacten werden gevonden en op alle andere slechts één.

Dit kan erop wijzen dat de prehistorische mensen in de gradiëntzones bij de vennen hun kampen hadden opgeslagen en de gebieden meer richting, rond en op het projectgebied behoorden tot het jachtgebied waarbij af en toe een artefact verloren werd. Hierdoor kan de verwachting naar prehistorische vondsten eerder laag ingeschat worden.

Wat betreft de recente periode en het gebruik van het terrein binnen het projectgebied lijken er op de foto's van vliegveld Y-32 aanwijzingen te zien dat binnen het projectgebied enige vorm van grondverzet plaatsvond, maar heel duidelijk is het beeld niet. Na WOII wordt het gebied in

gebruik genomen voor landbouwdoeleinden en vanaf de jaren 1980 ontwikkeld zich het industriepark met aanleg van wegenis en opvulling van de percelen met bedrijfsgebouwen.

Het perceel 905s5, deels de noordelijke helft van het projectgebied wordt ingenomen door magazijnen en werkplaatsen van de vzw BEWEL. Rondom worden verhardingen aangebracht en vanaf 2000 worden stelselmatig ingrepen in de bodem uitgevoerd zoals te zien op de compilatie van luchtfoto's, afbeelding 23. Dit perceel is – zo werd ook bevestigd door BEWEL vzw – sterk geëgaliseerd ook met het oog op aan- en afvoer van producten en buitenopslag. Aan de zuidrand van het perceel werd eind jaren 1990 een langwerpig bufferbekken aangelegd; een strook die sowieso als ernstig verstoord kan beschouwd worden.

Wat betreft perceel 905f5 is vooral vanaf 2008 grondverzet uitgevoerd. Het terrein werd zelfs in 2013 al deels ontdaan van de teelaarde, het begin van het bouwrijp maken van het terrein. Dit manifesteert zich op de luchtfoto uit 2013 door de gele vlekken; de kleur van de zandgrond onder de teelaarde. De werken werden tijdelijk stopgezet en het terrein werd verder gebruikt voor tijdelijke grondopslag.

Algemeen kan verwacht worden dat het noordelijk terreindeel, perceel 905s5 redelijk grondig verstoord werd en dat op perceel 905f5 door aan- en afvoer van grond de oorspronkelijke bovenlaag van de bodem waarschijnlijk ook verstoord werd, vooral op de westelijke helft van het terrein.

Er zijn indicaties voor prehistorische vondsten in de nabijheid van het projectgebied maar de spreiding en densiteit van deze vondsten duiden eerder op verloren artefacten binnen een jachtgebied dan op sites die zich meer in de buurt van de vennen bevonden hetgeen ook bevestigd wordt door eerdere vondsten en archeologische onderzoeken. Bovendien zijn er nogal wat aanwijzingen van bodemverstorende activiteiten in het verleden die een impact kunnen gehad hebben op de situering van artefacten. Vraag is of deze, indien er aangetroffen zouden worden, daardoor nog in situ kunnen aangetroffen worden en/of het geen “verloren voorwerpen” betreft eerder dan aanwijzingen voor de aanwezigheid van sites. Maar omdat er ook ernstige aanwijzingen zijn van grondverstorende activiteiten binnen heel het projectgebied zal via het programma van maatregelen voorgesteld worden om het op perceel 905s5 en op perceel 905f5, binnen de contouren van het projectgebied, eerst in totaal 12 landschappelijke profielputten aan te leggen om na te gaan in hoeverre het terrein al dan niet verstoord is. Het archeologisch vervoltraject is mede afhankelijk van de resultaten van het landschappelijk profielputtenonderzoek.

Onderzoeksstrategie

Het veldwerk, landschappelijk bodemonderzoek, werd uitgevoerd door 1 bodemkundige en 2 archeologen. De resultaten werden door de bodemkundige in een rapport weergegeven dat verwerkt is in dit verslag. Het landschappelijk onderzoek werd uitgevoerd op 01/06/2018. Het proefsleuvenonderzoek werd uitgevoerd op 13 en 14 augustus 2018 en op 18 januari 2019.

Gebruikt materiaal

De landschappelijke profielputten en de proefsleuven werden gegraven met een 17-ton kraan met een gave graafbak van 2 m breed.

De locatie van de proefsleuven, samen met de niveaus van het aangelegde vlak werden ingemeten met een ALTUS APS-NR2 gps-toestel met een afwijking horizontaal van 0,5 tot 1 cm en verticaal van 0,8 tot 1,2 cm.

4. Assessment van het terrein

Het aardkundig onderzoek:

De ondergrond bestaat op 48 à 140 cm –mv uit afzettingen van het alternerend pakket bestaande uit oranjebruine, sterk zandige leem met witte strepen en vlekken en vanaf 23 à 90 cm –mv afzettingen van het homogeen pakket bestaande uit geel of lichtgeel zeer fijn zand met wat grindstenen (C-horizont) of bruingeel, gevlekt, zwak humeus, zeer fijn zand met humusfibers met wat grindstenen (BC-horizont). In het homogeen pakket hebben zich natte podzolbodems gevormd waarvan, uitgezonderd in de profielputten 10 en 11, overal op het terrein een restant van een Bh-horizont (humuspodzol-B-horizont) werd aangetroffen bestaande uit zwartbruin, matig humeus, zeer fijn zand, met (zeer) plaatselijk een rest van een E-horizont. De podzolbodems zijn afgedekt met een pakket opgebrachte grond variërend van 10 tot 80 cm dikte.

Afgezien van de profielputten 10 en 11 is overal een restant van een Bh-horizont aangetroffen. In profielput 1, 2 en 8 zijn zeer plaatselijk ook nog resten van een E-horizont aangetroffen en plaatselijk waar het goed waterdoorlatende homogene pakket wat dikker was is een BC-horizont (proefput 2), aangetroffen.

In profielput 10 en 11 is de bodemopbouw tot op of in de C-horizont verdwenen. Er zijn in ieder geval geen bodemhorizonten aangetroffen.

Voor de oostzijde van perceel 905s5(partim) is ter hoogte van de proefputten 10 en 11 ernstig verstoord. De Ap-horizont is eigenlijk de huidige graslaag waaronder zich een ophogingslaag bevindt die direct aansluit bij de C-horizont. Uit andere profielkolommen kan afgeleid worden dat hier eigenlijk ook een podzolprofiel of tenminste een restant van een podzolprofiel had aangetroffen moeten worden, maar dat is helemaal niet het geval.

In de proefputten 4 en 7 is de verstoring ook zodanig dat eigenlijk niet direct een onderscheid kon gemaakt worden in wat nog eigenlijk rest van de oorspronkelijke bodemopbouw. In het vlak van proefput 7 werd op het niveau van de Bh-horizont nog een restant aangetroffen van slechts matig vergaan gras, geworteld in de Bh-horizont. Vraag is dus of die Bh geen begraven Ap-horizont is die zich ontwikkelde nadat een deel van het terrein afgegraven werd en de bodem enige tijd, enkele jaren misschien, onaangeroerd bleef liggen waardoor grassen, en misschien ook struiken en kleine bomen, konden groeien op het afgegraven terrein.

In het westelijk deel van het terrein lijkt de oorspronkelijke bodemopbouw minder aangetast. Er zijn restanten van een E-horizont (grijze uitlogingslaag) en quasi overal zijn sporen van een Bh-

horizont aangetroffen. Aangezien archeologisch waardevolle bodemsporen pas duidelijk zichtbaar worden onder die donkerbruine Bh-horizont, is er nog altijd een kans dat er sporen aangetroffen worden. Al blijft het onduidelijk of niet heel het terrein ooit diep afgegraven werd, gedurende langere tijd open bleef liggen waardoor grassen, struiken en bomen zich konden ontwikkelen en waardoor we nu de indruk hebben een Bh-horizont aangetroffen te hebben terwijl dit mogelijk een bedolven en op zijn beurt afgevlakte Ap-horizont is.

Argumenten daarvoor zijn enerzijds het aantreffen van slechts deels vergane grassen op het niveau van de Bh-horizont in proefput 7, maar ook de (zeer) rechte lijnige, soms (door recente kuilen gevuld met grind en ijzerhoudend zand) onderbroken (proefput 2) begrenzing van restanten van die Bh-horizont in de profielkolommen 2, 5, 6 en 8.

Algemeen kon gesteld, na het landschappelijk bodemonderzoek / proefputtenonderzoek, dat er geen archeologisch interessante zones binnen het projectgebied zijn die er echt uitspringen.

Het proefsleuvenonderzoek leverde geen sporen op. Algemeen is een redelijk tot ernstig verstoorde bodemopbouw aangetroffen. Op **het perceel 905s5 (het noordelijke perceel)** is de westelijke helft deels afgegraven geweest en terug opgehoogd met een laag donkergrijze steenslag en sterk grindhoudende grond. In die laag werden her en der, sporadisch maar toch opmerkelijk, ook restanten van bouwpuin aangetroffen.

De oostelijke helft is tot ca het midden van proefsleuf 7 sterk verstoord. Dit bleek al uit de profielkolommen van de proefputten 10 en 11, maar de verstoorde zone kon nu ook afgebakend worden. Omwille van de toch eerder beperkte dikte van de steenslaglaag en de opgerichte teelaarde werden op 18/01/2019 nog bijkomende proefsleuven aangelegd op het oostelijke gedeelte van dat perceel 905s5. Maar ook daaruit bleek dat de verstoringen reiken tot in de C1/C2, dat de sporen beperkt zijn tot sporen van wortelgestellen en dat het terrein geen archeologische sporen en artefacten opleverde.

Voorheen was in de Bewel-plant ook een zagerij gevestigd en blijktbaar werd op dit terreindeel de teelaarde volledig weggegraven en vervangen door gemalen bouwpuin voor de aanleg van een opslagplaats voor boomstammen die in de zagerij verder verwerkt werden. De boomstammen zijn op recente luchtfoto's nog duidelijk zichtbaar.

Op **het zuidelijke perceel – 905f5** - werd duidelijk in de westelijke helft de teelaarde ooit volledig afgegraven tot in de Bh-horizont en de C1-horizont. Zeer plaatselijk bleef een restant van een E-horizont bewaard, maar algemeen kan gesteld dat het terrein, vermoedelijk in functie van tijdelijke grondopslag, van de teelaarde ontdaan werd om vervolgens terug opgehoogd te worden.

De scheiding tussen teelaarde onder bos en opgebrachte grond tekende zich zeer duidelijk af in de profielen van de proefsleuven aangelegd op 18/01/2019. Op die manier kon een scheidingslijn over het perceel 905f5 getrokken worden met ten westen ervan vooral opgebrachte grond en ten oosten een ongeschonden bodemopbouw onder bos (cf. Fig. 62, p. 38). Hieruit bleek ook dat een deel van het bos zoals nog aanwezig in augustus 2018 zich ontwikkelde op opgebrachte grond.

De afwisselende niveaus waarop grotere of kleinere wortelsporen werden aangetroffen wijzen erop dat het terrein oorspronkelijk eerder een licht heuvelachtig landschap moet geweest zijn.

Dit werd al beschreven in de archeologienota ID 3445: *Gedurende het Pliocene wordt het gebied definitief verlaten door de zee. Vanaf dan begint de modellering van het landschap, een proces dat zich verderzet tijdens het Quartair. In hoofdzaak fluviatiele erosie en de afzetting van grindrijke riviersedimenten en eolische zanden – de formaties van Bouwel en Hechtel – geven het landschap haar huidige uitzicht. Beide formaties – Bouwel en Hechtel – omvatten lokale verstuingen van reeds afgezette eolische zanden. De Formatie van Hechtel staat voor duinzanden uit het Weichseliaan (Dryas) terwijl de Formatie van Bouwel alle Holocene verstuingen van Pleistocene duinzanden en dekzanden omvat. Eerstgenoemde kan nog in drie leden onderverdeeld worden, overeenkomstig de drie Dryas-perioden, gescheiden door een witte horizont of een organisch rijk laagje (Paulissen en Munaut, 1969). Granulometrisch worden deze duinzanden gekenmerkt door de totale afwezigheid van silt. Bijgevolg is de mode van het zand identiek als deze van de zandfractie van de dekzanden. De dikte varieert van 1 tot 5 m voor de Formatie van Bouwel tot zelfs 15 m voor de Formatie van Hechtel. **Morfologisch vertaalt de jongste formatie zich in niet-gedifferentieerde zandophopingen** terwijl de oudste duinzanden longitudinale of paraboolduinen vormen. De grootste concentratie van duinzanden bevindt zich ten oosten en noordoosten van de mijnen te Eisden (ophopingen tot 15 m) en ten noorden en ten westen van Opglabbeek.*

Dit kan ook afgeleid worden uit de historische kaarten, met name de Ferrariskaart en de topografische kaarten waarop het projectgebied gesitueerd is in heide gebied; *De Grootte heide*¹

Algemeen kan dus gesteld worden dat de archeologische verwachting zoals gesteld in archeologienota ID 3445 niet ingelost werd; het terrein is wat betreft perceel 905s5 (partim) en perceel 905f5 te zeer verstoord in het verleden waardoor de kans op het aantreffen van sporen onbestaande geworden is.

Mogelijk heeft de eerste ontbossing en egalisering van het terrein plaatsgevonden in 1944 voor de aanleg van het vliegveld Y-42 ten dienste van de Amerikaanse luchtmacht. Zeker is het terrein verder “bewerkt” werd voor de uitbouw van het industrieterrein, de bouw en functies van de plant van Bewel, met onder meer een opslagplaats voor boomstammen op de oostelijke helft van perceel 905s5, en in functie van het gebruik van perceel 905f5 voor tijdelijke grondopslag.

Ook dit werd al beschreven in archeologienota ID 3445: *Op de luchtfoto uit 1971 zijn rondom het projectgebied nog de contouren zichtbaar van de afbakening van het vliegveld terwijl iets ten noorden al de eerste verkavelingen bezig zijn van het industriepark waarop het projectgebied gelegen is. Tussen 1979 en 1990 worden de eerste (huidige) bedrijfshallen van Bewel vzw op perceel 905s5 gebouwd. Het terrein ten zuiden van de bedrijfsgebouwen lijkt onaangeroerd te blijven. Dat verandert vanaf het jaar 2000 wanneer binnen het projectgebied het terrein duidelijk geroerd wordt. Er verschijnen sporen op de luchtfoto's van de bufferbekkens, grondopslag, grondverzet over de volledige oppervlakte van het projectgebied (beide kadastrale percelen). Uiteindelijk, nu, is het noordelijk deel, perceel 905s5 begroeid met grassen en vlak, terwijl perceel 905f5 in gebruik is voor tijdelijke grondopslag.*

Algemeen kan gesteld dat het terrein gelet op de afwezigheid van archeologisch interessante sporen en archeologica kan vrijgesteld worden van verder archeologisch onderzoek.

¹ Cfrt archeologienota ID3445

5. Gemotiveerd advies

Op basis van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek, het proefputten- en proefsleuvenonderzoek kan gesteld dat het terrein gelet op de afwezigheid van archeologisch interessante sporen en archeologica kan vrijgesteld worden van verder archeologisch onderzoek zowel wat betreft perceel 905s5 (partim) als het volledige perceel 905f5. De percelen – het projectgebied – is enerzijds te verstoord door recente bodemverstorende ingrepen waardoor de kans op het aantreffen van waardevolle, kennisvermeerderende archeologische sporen en andere relictten “in situ” onbestaande geworden is, anderzijds werd vastgesteld dat er geen sporen met enige archeologische betekenis aanwezig zijn.

Advies:

Op basis van de gegevens uit het landschappelijk onderzoek en het archeologisch proefsleuvenonderzoek kan derhalve besloten worden dat het projectgebied geen resultaten zal opleveren wat betreft archeologische kennisvermeerdering. Het projectgebied kan daarom vrijgegeven worden van verder archeologisch onderzoek. Via dit programma van maatregelen stellen we voor om bij een herziening van de Gebieden Geen Archeologiekaart het projectgebied daarin op te nemen als GGA-gebied

6. Lijst van de afbeeldingen:

- COVERFOTO: proefsleuf 2, detail tijdens het graafwerk
- Allesporenplan projectcode 2018E106 – verzamelplan proefsleuvenonderzoek, landschappelijk bodem- en proefputtenonderzoek, boringen ABO
- Fig. 1: Bounding Box
- Fig. 2: Kadastraal uittreksel 04/05/2017
- Fig. 3: inplantingsplan nieuwbouw
- Fig 4: funderingsplan bedrijfshal
- Fig 5: details uit het funderingsplan